

BANKING BUSINESS LEGAL REGULATION AND PROPERTY- RIGHT CREDIT RISKS OF NATURAL PERSONS

PRAVNA REGULATIVA BANKARSKIH POSLOVA I IMOVINSKO- PRAVNE POSLJEDICE KREDITNIH RIZIKA FIZIČKIH OSOBA

PERIC, Renata & ZLOMISLIC, Anita

Abstract: Banking business is facing an obvious decrease in demand for loans by natural persons for the high risk of inability to pay them off due to high unemployment rate. However, natural persons with means surplus place it on time deposit in a bank. Recession has greatly influenced all banking businesses and natural persons' credit risks. The paper presents how both clients and banks deal with risks they face on a daily basis.

Key words: banking business, credit capacity of natural persons, bank risks, legal regulation, high-risk groups

Sažetak: U bankarstvu je vidljivo smanjenje kreditiranja građana, jer se građani boje nemogućnosti vraćanja kredita, zbog sve većeg rasta nezaposlenosti. Dok s druge strane građani koji imaju višak sredstava se odlučuju na oročenje novca u banci. Recesija je u velikoj mjeri utjecala na sve bankarske poslove, a tako i na kreditni rizik fizičkih osoba. Ovaj rad prikazuje kako se građani, a kako banke nose sa rizicima s kojima se suočavaju svaki dan.

Ključne riječi: bankarski poslovi, kreditna sposobnost fizičkih osoba, bankarski rizik, pravna regulativa, rizične skupine

Authors data: Renata Peric, prof.dr.sc., Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pravni fakultet, Osijek, rperic@pravos.hr; Anita Zlomisljic, dipl.oec., Poslijediplomski specijalistički magisterij Financije i bankarstvo, Požega, azlomisljic@gmail.com

1. Uvod

U Republici Hrvatskoj banke obavljaju niz bankarskih poslova, od kojih su najbitniji primanje depozita i odobravanje kredita. Ostali poslovi banke koji se ne bilježe u bilanci banke, nego imaju izvanbilančnu poziciju su npr. obveze po kreditnim linijama ili aktivnosti s izvedenicama na financijskom tržištu.

U kreditnom portfelju banaka veliki udio pripada kreditima izdanih građanima, koje svrstavamo u aktivne bankarske poslove. Svaka osoba, za primljeni kredit ima obvezu njegova vraćanja uz pripadajuću kamatu i naknadu, u vremenskom razdoblju na koje je kredit zaključen.

Kreditna sposobnost fizičke osobe predstavlja sposobnost pokrivanja njegove mjesečne kreditne obveze prema banci. Za računanje kreditne sposobnosti za bazu se uzima prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj za godinu koja prethodi godini u kojoj se kreditna sposobnost izračunava. Bitno je naglasiti da 2/3 prosječne neto plaće predstavlja iznos na kojem se ovrha ne može provoditi, osim izuzetka na plaće koje su veće od prosječne neto plaće u Republici Hrvatskoj.

U trenutku odobravanja kredita, banka snosi niz rizika, zato je od velike važnosti da se prije toga provede kvalitetna kontrola kreditne sposobnosti zajmotražitelja i da se banka osigura adekvatnim kolateralima sukladno riziku. Upravo o riziku ovisi i sama cijena kredita koju banke rade na principu što je veći rizik, bit će veća cijena kredita. Zajmotražitelji se također susreću sa niz rizika, zato je ponekad potrebno dobro razmisliti da li uzeti kredit ili ne. Stanje u zemlji, sve veća kriza, nezaposlenost dovela je do toga da građani se boje ulaziti u bilo kakve kredite, jer se boje nemogućnosti vraćanja, što bi ih dovelo u dodatne probleme.

2. Bankovne usluge u novije doba

Prema Zakonu o kreditnim institucijama Hrvatska narodna banka izdaje kreditnoj instituciji odobrenje za rad kao banka. Usluge koje banka kao kreditna institucija može pružati prema Zakonu o kreditnim institucijama su primanje novčanih depozita i odobravanje kredita i drugih plasmana iz tih sredstava u svoje ime i za svoj račun, kao i izdavanje sredstava plaćanja u obliku elektronskog novca.

Danas, u vrijeme recesije banke su pooštrile uvjete za dobivanje kredita, što znači da banke traže sve bolji bonitet klijenta, te su povećale broj osiguranja za dobivanje kredita, u vidu dodatnih jamaca, hipoteka, zadužnica i sl. Upravo zbog pooštrenih uvjeta za dobivanje kredita, sve veće nezaposlenosti, nesigurnosti radnih mjesta građani se sve teže odlučuju za podizanje kredita, zbog straha od nemogućnosti vraćanja kredita. Zbog sve veće nesigurnosti na tržištu građani svoj višak sredstava ulažu u banke u vidu depozita, te za uloženi novac dobivaju ugovorenu kamatu.

Kriterijem stabilnosti u poslovanju banka stavlja naglasak na potrebe procjene raspoloživosti sredstava i njihova raspolaganja te na uvjete korištenja kredita i prikupljanja depozita: jesu li predvidivi i stabilni, jesu li rokovi vraćanja određeni i mogu li se produljiti. Prednost sa stajališta stabilnosti daje se vlastitim sredstvima, ali, da bi banka u svojem poslovanju bila stabilna, svi izvori sredstava moraju biti stabilni i sigurni. [1]

Banke kao najznačajniji izvor sredstava za kreditiranje građana koriste depozite građana. Najznačajniji krediti koje građani koriste su nenamjenski, namjenski i kreditiranje kroz debitne i kreditne kartice. Primarna funkcija banaka danas je proizvodnja i prodaja financijskih usluga za kojima postoji potražnja. Jedna od takvih najvažnijih usluga je odobravanje kredita, posebice kredita koji se koriste za potporu poslovnom ulaganju i osobnoj potrošnji u lokalnoj zajednici. [2]

Jedna od najznačajnijih usluga koju banka pruža građanima su bankovne kartice. Bankovne kartice su prihvaćen instrument plaćanja u svim trgovačkim i uslužnim organizacijama. Ovaj instrument plaćanja se temelji na sporazumu između banke, vlasnika bankovne kartice i trgovačke ili uslužne organizacije.

Kreditna kartica zapravo predstavlja instrument bezgotovinskog platnog prometa i sredstvo kratkoročnog kreditiranja. Razvila se na načelu „kupi sad, plati poslije“. [1] Prednost korištenja bankovnih kartica su plaćanje usluga i roba bez upotrebe novca, podizanje novca na bankomatima kako u zemlji tako i izvan nje, korištenje kreditiranja do određene granice ovisno o bonitetu klijenta i drugo. Vlasnik kartice može doći do gotovine u svakom trenutku, ukoliko ima sredstava na računu ili ima odobren minus po računu. Temelj za dobivanje odobrenog minusa po računu su redovna mjesečna primanja, koja mora potvrditi poslodavac. Svaki vlasnik kartice je punoljetan, odnosno odgovorna osoba u koju se može imati povjerenja. Usluge kartičarstva su sve raznovrsnije sukladno potrebama klijenata.

3. Procjena kreditnog rizika fizičke osobe

Svaki rizik predstavlja nekakvu neizvjesnost, tako u ovom slučaju predstavlja neizvjesnost da li će se potraživanja banke naplatiti ili neće. Banka je svakodnevno izložena riziku naplate, koji počinje u trenutku potpisivanja ugovora. Dužnik je dužan podmiriti svoje obveze banci, koji su navedeni u ugovoru, u punoj svoti na dogovoren dan dospijeća sukladno odredbama ugovora o kreditu.

Uspjeh svake banke ovisi o tome koliko je ona u mogućnosti predvidjeti rizik pri izdavanju kredita, te na koji način s njim upravlja. Svaka banka nakon analize Zahtjeva za kredit i popratnih traženih dokumenata (liste od plaća ili odresci od umirovljenika, BON1 ili BON2 od poslodavca i drugo) mora predvidjeti sve moguće probleme koji mogu nastati ukoliko dođe do odobravanja kredita. Pri kreditnoj analizi pojedinog zahtjeva polazi se od toga da se prikupi što više podataka o klijentu, koji nam mogu pomoći da umanjimo mogući kreditni rizik. Na osnovi prikupljenih podataka utvrđuje se bonitet klijenta, i na osnovu toga se odlučuje da li će kredit biti odobren ili neće.

Odobrenjem kredita banka preuzima niz rizika, a najčešći su nemogućnost vraćanja kredita, valutni rizik (negativna promjena tečaja), kamatni rizik (ugovorena fiksna kamata). Klijent kojem je odobren kredit također je izložen određenim rizicima. Najznačajniji rizik je neizvršenje djelomične ili opće kreditne obveze, zbog gubitka posla, smanjenje izvora sredstava, smrti ili neke druge okolnosti. Valutni rizik također se pojavljuje sa strane klijenta kad dođe do promjene tečaja, ukoliko je kredit

vezan uz određenu valutu, promjenom omjera tečaja dolazi do povećanja rate kredita, i ukupnog povećanja glavnice.

Ukoliko je kredit ugovoren s promjenjivom kamatnom stopom klijent se izlaže mogućem povećanju kamatne stope. Banka poduzima određene mjere, ukoliko klijent nije sposoban djelomično ili u cijelosti vraćati kredit. Neke od tih mjera su povećanje rata kredita, dodatno osiguranje kredita, aktiviranje kolaterala kredita kao što su suglasnost o zaplijeni, zadužnica, hipoteka. Zbog sve težih uvjeta dolaženja do izvora sredstava prouzrokovanih recesijom, banke su prisiljene aktivirati neke mjere ili primijeniti kolaterale da bi naplatili dug klijentu.

3.1. Rizična klasifikacija kredita u Republici Hrvatskoj

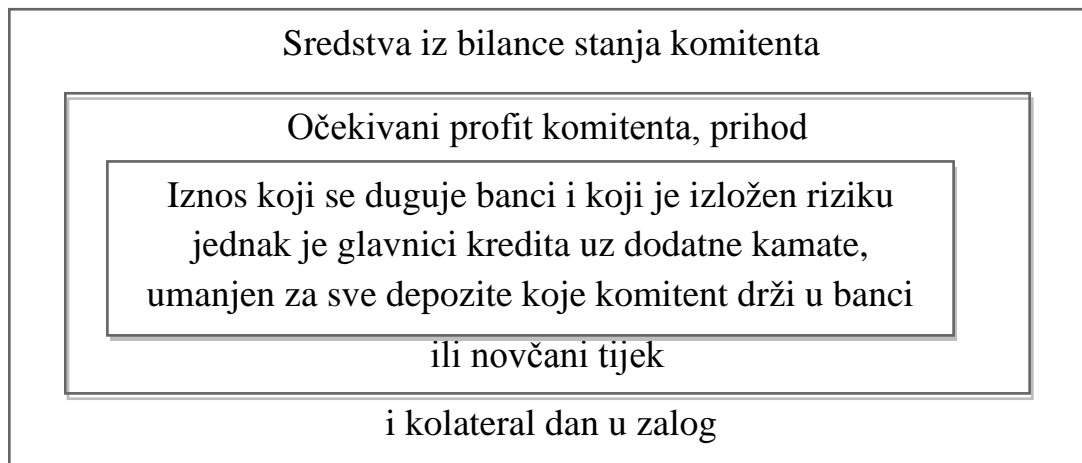
Pri obradi Zahtjeva za odobravanje kredita dolazi do svrstavanja pojedinih u rizične skupine. Za banku je bitno obratiti pozornost da ne dođe do pretjeranog izlaganja riziku davanja iznosom prevelikog kredita jednom zajmoprimcu, ili skupini međusobno povezanih dužnika jer na taj način banke preuzimaju prevelik rizik. Banke su sklonije diverzificirati rizik na način da daju kredite većem broju klijenata u manjim iznosima, te su na taj način manje izložene riziku.

Odlukom o klasifikaciji plasmana i potencijalnih obveza banaka ("Narodne novine", br. 17/2003; dalje: Odluka 2) banka je dužna plasmane po kojima je izložena kreditnom riziku klasificirati u tri rizične skupine A, B i C, i to: A – potpuno nadoknadivi plasmani, B – djelomično nadoknadivi plasmani i C – potpuno nenadoknadivi plasmani. Raspoređivanje plasmana od A do C obavlja se između ostalog i prema kvaliteti instrumenata osiguranja tražbine banke. Plasmani banke su sve stavke iz aktive banke na temelju kojih je banka izložena kreditnom riziku te sva ostala potraživanja zbog koji postoji mogućnost izlaganja banke kreditnom riziku zbog neispunjenja obveza druge ugovorne strane.

Kako bi banke imale što bolji uvid u kreditna zaduženja klijenta osnovan je HROK - Hrvatski registar obveznika po kreditima, iz kojeg banke dobivaju informacije o klijentovim zaduženjima. Taj sustav još uvijek nije cjelovit jer nisu sve banke uključene u njega. Banke su dužne pratiti, i razvrstavati klijente po rizičnim skupinama, kako bi se poduzimale mjere sukladno skupini u kojoj se nalazi. Rasporedom plasmana i potencijalnih obveza u rizične grupe određuje se konačna rizična grupa sa određenim postotkom nadoknadivosti.

Upravljanje rizicima u načelu podrazumijeva nekoliko koraka za svaku vrstu financijskog rizika i za ukupnu sliku rizika. Ovi koraci odnose se na identifikaciju objektivne uloge ili cilja upravljanja rizicima i/ili mjere uspješnosti poslovanja. [3]

Banke najčešće cijenu kredita i drugih plasmana kreiraju na osnovu rizika, što znači da veći rizik podrazumijeva i veću kamatu. Na taj način banka naplaćuje mogući rizik kojem se izlaže. Iz tog razloga bitno je da banka kontinuirano prati kako dužnika tako i njegovo osiguranje kredita. Kontrolom osiguranja kredita dobivaju se informacije da li su osiguranja još uvijek dovoljno kvalitetna kao u trenutku odobravanja kredita, primjerice vrijednost stana, jer ukoliko se kvaliteta smanjila banka će zatražiti od dužnika dodatna osiguranja.

Slika 1. Sigurnosne zone koje okružuju plasirana sredstva banke [2]

Pri utvrđivanju osiguranja kredita, poželjno je imati bar dvije sigurnosne zone (Slika. 1.), a idealno i tri ukoliko je to moguće, jer banka na taj način si smanjuje rizik banke.

Kako je već spomenuto, rizici eksponencijalno rastu s ubrzanim tempom promjena pri čemu bankari imaju sporu razinu prilagodbe svoje predodžbe rizika. U praksi ovo znači da je tržišna sposobnost inovacija u većini slučajeva veća od sposobnosti razumijevanja i razvitka primjerenog sustava upravljanja rizicima. [3]

4. Kreditna sposobnost fizičke osobe

Pod kreditnom sposobnosti fizičke osobe podrazumijeva se niz karakteristika dužnika na osnovu kojih kreditor ocjenjuje hoće li dužnik biti u mogućnosti vratiti kredit po ugovorenim uvjetima. Banka donosi ocjenu kreditne sposobnosti na osnovu dosadašnjih kreditnih odnosa između zajmotražioca i banke, kao i na temelju svih ostalih informacija kao što su plaća, mirovina ili neki drugi izvor sredstava za plaćanje kredita.

Za izračun kreditne sposobnosti fizičke uzima se prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama Republike Hrvatske za siječanj 2010. iznosila je 5.258,00 kn, koji objavljuje Državni zavod za statistiku. Kreditna sposobnost za osobe koje imaju plaću do neto prosječne plaće u Republici Hrvatskoj, primjenjuje se pravilo da ne može biti plaća opterećena više od 1/3 odnosno 2/3 su izuzete od kreditnog zaduženja. Osobe koje imaju veća primanja od neto prosječne plaće u Republici Hrvatskoj, izračunava se na način da se plaća umanjuje za iznos od 2/3 prosječne neto plaće u Republici Hrvatskoj, razlika toga predstavlja maksimalni iznos koji može biti opterećen kreditom.

Različiti sektori financijskog sustava međusobno surađuju s bankovnim sustavom i obrnuto. Ovo ponekad rezultira prelijevanjem negativnih učinaka iz drugih područja u bankovni sustav. Stoga je važno da su zakonodavni pristupi i nadzorna praksa usklađeni kako bi smanjili vjerojatnost negativnih posljedica i zakonske arbitraže. [3]

Glavni uvjeti za kreditiranje građanstva su prihodi pojedinaca (plaća, mirovina), kvaliteta poduzeća u kojemu pojedinac radi te postojanje jamca i sudužnika ili polaganje depozita ukoliko zajmotražitelj nije klijent banke. [1]

Jedan od bitnih preduvjeta za dobivanje kredita je zaposlenost osobe na neodređeno vrijeme, zatim vremenski period zaposlenosti kod postojećeg poslodavca, također se traže bonitetne informacije poslodavca (BON1 ili BON2), traže se i zadnje tri liste plaće ili mirovine iz kojih je vidljivo da li je postojala promjena iznosa plaće ili mirovine, ili neka prethodna zaduženja. Bitno je naglasiti da se za izračun kreditne sposobnosti uzima osnovica plaće, bez dodatnih naknada.

5. Pravne posljedice neizvršenja obveze plaćanja kredita

Banka nastoji izbjeći prisilnu naplatu kredita opomenama, telefonskim pozivima i sl. ukoliko je to moguće. Ukoliko dužnik i dalje ne ispunjava svoju obvezu banka će aktivirati određene instrumente osiguranja koji najčešće ovise o vrsti i visini kredita.

Kod nenamjenskih kredita banka najčešće se osigurava i aktivira suglasnost o zaplijeni, zadužnicu, mjenicu, jamca ili sudužnika. Dok kod namjenskih kredita se osigurava založnim pravom na pokretninu ili nekretninu. Kao vrijednost instrumenta osiguranja uzima se tržišna vrijednost koju odredi neovisni procjenitelj. Banka mora kontinuirano pratiti vrijednost instrumenata osiguranja i to za poslovne nekretnine barem jednom godišnje a za stambene jednom u tri godine. Banka vrši praćenje vrijednosti instrumenata osiguranja na isti način na koji je i utvrđivala vrijednost instrumenata kod odobravanja kredita i plasmana.

Analiza izloženosti riziku banke uključuje značajne kvalitativne čimbenike i tumači financijske pokazatelje u širokom kontekstu procjene rizika i upravljanja rizicima te promjena ili trendova u izloženosti rizicima, zatim učinkovitosti i potpunosti unutrašnjih nadzora te pravodobnosti i točnosti sustava izvještavanja uprave kao i informatičke potpore. [3]

Iako banke prilikom odobravanja kredita paze da se adekvatno osiguraju u skladu s visinom traženog kredita, nerijetko se događa da se i nakon prisilne naplate banke ne mogu u cijelosti naplatiti. Stoga banke nastoje ukoliko je to moguće izbjeći prisilnu naplatu, odnosno aktiviranje određenih instrumenata osiguranja.

6. Zaključak

Najvažnija financijska institucija u gospodarstvu jedne zemlje je banka, ponajprije jer je izvor kredita kako poslovnim subjektima, tako i fizičkim osobama, te državnim tijelima.

Banke da bi preživjele u današnjem tržišno orijentiranom okruženju, moraju imati razvijenu sposobnost upravljanja svim rizicima sa kojima se suočavaju. Rizik je prisutan u svim uslugama koje banka pruža građanima, ali je također prisutan i sa strane građana. Banka mora u svakom trenutku bit spremna odgovoriti na moguće promjene u okruženju, kao što je primjerice pad ili rast kamatnih stopa što je trenutno kod nas u Republici hrvatskoj aktualno.

Usluge koje pruža banka svakim danom se povećavaju, te postaju sve zahtjevnije upravo iz razloga jer građani i poslovni subjekti to od njih zahtijevaju. Zadovoljstvo potrošača je najbitnije, zato banke svojom raznolikom ponudom usluga to nastoje postići. Dakle, banka mora omogućiti korisniku da na jednom mjestu ima mogućnost zadovoljiti sve svoje financijske potrebe, jer na taj način će privući veći broj klijenata.

7. Literatura

- [1] Kandžija, V. & Živko, I. (2004). „*Poslovna politika banaka*“, Mostar-Rijeka, str. 125., ISBN 9958-690-16-0 (Sveučilište, Mostar), ISBN 953-6148-40-4 (Rijeka)
- [2] Peter S. Rose (2003). „*Menadžment komercijalnih banaka*“, Mate d.o.o. Zagreb, str. 307., ISBN 953-6070-66-9
- [3] van Greuning, H. & Brajovic Bratanovic, S. (2006) „*Analiza i upravljanje bankovnim rizicima*“, Mate d.o.o. Zagreb, str. 10., ISBN 953-246-017-9
- [4] Miller, R.L. & VanHoose, D.D. (1997). „*Moderni novac i bankarstvo*“, Mate d.o.o. Zagreb, ISBN 953-6070-56-1
- [5] Srb, V., Matic, B. (2002). „*Bankarstvo*“, Grafika d.o.o. Osijek, ISBN 953-6073-44-7
- [6] Perišin, I. (2000) „*Financijski mehanizam i hrvatska zbilja*“, Barbat Zagreb, ISBN 953-181-032-X

Photo 141. Wood industry / Drvna industrija